

Poglavlje 3

Razumijevanje politike

1. Uvod: što učenici trebaju naučiti?

Cilj Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava je omogućavanje sudjelovanja učenika u procesima političkog odlučivanja koji utječu na njihove interese i Zajednicu u cjelini.

Mogu aktivno djelovati tek onda kada sam se odlučio, odnosno kada znam što želim. Objašnjeno nešto više analitičkim pojmovima, trebao sam prepoznati i prioritizirati svoje interese ili sam trebao procijeniti neku temu, sukob ili problem i odlučiti koji pravac djelovanja podržavam. Procjena zahtijeva razumijevanje, a razumijevanje zahtijeva kvalitetne informacije.

Učenici bi stoga trebali razumjeti važne političke teme – kako zbog njih samih (učenje „o“ politici), tako i zbog stjecanja kompetencija koje im omogućavaju neovisno djelovanje u poduzimanju potrebnih koraka: prikupljanje informacija, analiza i razumijevanje političkog pitanja ili problema, te procjena. Navedeno omogućava mladom Građaninu sudjelovanje i aktivno djelovanje (učenje „za“ demokratsko sudjelovanje).

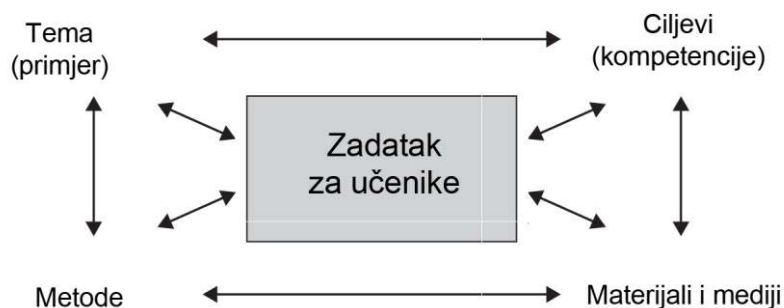
2. Zadatak i ključna pitanja za razumijevanje politike

2.1 Zadatak za nastavnike u Odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava

U svim područjima učenja i poučavanja, ne samo u Odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava, učenici najbolje shvaćaju kompleksne teme proučavajući dobro izabrane primjere. Priručnici za učitelje u ovom izdanju Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava za osnovnu, te nižu i višu sekundarnu razinu (Svesci II-V) slijede to načelo u svakom poglavlju i prikazuju različite moguće pristupe. Priručnici također pokazuju da ti primjeri mogu biti iz konteksta upravljanja školama ili s bilo koje razine političkog odlučivanja ovisno o dobi učenika, dostupnom materijalu i očekivanom ishodu učenja.

Ti se primjeri u osnovi mogu svrstati u dvije kategorije – analiza političkog problema ili teme, ili analiza procesa političkog odlučivanja. Nastavnik treba odlučiti koji su primjeri odgovarajući i pojasniti koji je materijal već dostupan ili može biti dostupan.

Zadatak nastavnika za demokratsko građanstvo i ljudska prava je povezati sljedeće elemente u planiranju slijeda lekcija o politici:

Planiranje lekcije nemoguće je bez promišljanja o svim ovim elementima učenja i poučavanja i povezivanja istih. Promjena jedne pozicije utjecat će na druge. S druge strane, tema se može zamijeniti u svrhu ostvarenja određenog cilja i obrnuto.

2.2 Ključna pitanja

- Za što bi moji učenici trebali biti sposobni nakon ove nastavne jedinice? Što bi trebali razumjeti i biti u stanju objasniti drugima i koje bi kriterije trebali primijeniti u procjeni određenog političkog pitanja?
- Na koji način mogu procijeniti razvoj njihovih kompetencija?
- Na koji se način učenici mogu osloniti na svoje iskustvo u svakodnevici ili u školi da bi razumjeli politiku?
- Kako moji učenici percipiraju političko odlučivanje?
- U kojoj su mjeri moji učenici svjesni svojih interesa?
- Koje trenutne teme utječu na moje učenike?
- Koje trenutne teme mogu razumjeti moji učenici?
- Jesu li te teme povezane s upravljanjem školom ili s politikom na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj ili internacionalnoj razini?
- Kako mogu potaknuti svoje učenike na sudjelovanje u izboru teme?
- Koja ću nastavna pomagala ili materijale izabrati za predstavljanje različitih mišljenja o temi?
- Koje ću zadatke dati učenicima da odrade samostalno?
- Koje inpute mogu dati učenicima?
- Koje ključne koncepte moji učenici mogu primijeniti na određenu temu?
- Kakva mišljenja na određenu temu očekujem od svojih učenika?
- Koje je moje mišljenje? Koji su mi kriteriji bili prioritetni u vlastitoj prosudbi?
- Kako ću osigurati da moji učenici ne budu pod pretjeranim utjecajem mojih nastojanja da usvoje moje mišljenje?
- Na koji način moji učenici mogu aktivno djelovati?

Razumijevanje politike

Radni materijal 1: Kako mogu obraditi politiku u svojoj nastavi demokratskog građanstva i ljudskih prava?

Učenici bi u okviru odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava trebali naučiti kako razumjeti politiku. No, što je politika? Što čini temu političkom? Sljedeći primjer može poslužiti kao uvod.

Primjer slučaja

Gradić u ruralnom području ima školu koju pohađaju ne samo učenici iz tog gradića, već i oni koji žive do 20 km udaljenosti. Ti učenici koriste organizirani prijevoz autobusom od svojih domova do škole. Lokalna uprava pomaže obiteljima s nižim dohotkom, posebice ako imaju dvoje ili više djece u školi. Obitelji dobivaju nižu cijenu karte. Njima je karta subvencionirana od 25% do 75%.

Gospodarska kriza prouzročila je značajan pad poreznih prihoda. Predstavnici lokalne uprave sada raspravljaju o smanjivanju potrošnje da bi se što je više moguće izbjeglo financiranje uzimanjem kredita. Neki su utjecajni političari i komentatori predložili smanjivanje pomoći za autobusni prijevoz učenika ili čak potpuno ukidanje iste. Njihov je stav da su rezovi u potrošnji značajni, no da su istovremeno usmjereni na obitelji koje bi minimalno osjetile razliku. No, mnogi se roditelji ne slažu s tim mišljenjem i ne žele promjenu sustava pomoći za obitelji.

Ova je priča izmišljena, no vjerojatno prilično uobičajena za rasprave o smanjivanju javne potrošnje u doba recesije. Koji su politički elementi u ovoj priči?

Trodimenzijski model politike

Moguće su različite definicije koncepta politike. Definicija koja je uobičajena i korisna za učenje i poučavanje primjenjuje trodimenzijski model politike: teme, odluke i institucije.

Dimenzija političkih tema: u politici ljudi zagovaraju svoje interese ili načine prepoznavanja i rješavanja problema ili dilema. U cilju izražavanja kolektivnih interesa ljudi se ponekad organiziraju u skupine. Rasprave i kontroverze su uobičajene u politici, one odražavaju različite interese i mišljenja u pluralističkom društvu i nema razloga za strah ako se rješavaju mirnim putem.

Dimenzija političkog odlučivanja: problemi u politici su neodgodivi, oni utječu na interese zajednice kao cjeline ili velike skupine ljudi. Zahtijevaju aktivno djelovanje, tako da svaka rasprava treba dovesti do odluke s posljedičnom akcijom.

Institucionalna dimenzija politike odnosi se na okvir u kojem se politika odvija. Koja ja moć dana kome? Kako se održavaju izbori? Kako se pripremaju zakoni? Koja prava ima opozicija u saboru? Kako pojedinci i interesne skupine utječu na te političke procese? Stoga ova dimenzija uključuje ustav, pravila i zakone koji definiraju načine mirnog bavljenja političkim temama u demokratskim procesima odlučivanja. Širi koncept također uključuje dimenziju kulture, vrijednosti i stavove koji upravljaju političkim ponašanjem građana.

Ključna pitanja iz tri političke perspektive

Tri dimenzije daju nam pogled na politiku iz različitih perspektiva. To pomaže uvođenju reda u nerijetku kompleksnost političkih tema. Svaka od ove tri političke perspektive vodi do zanimljivih ključnih pitanja. Ovdje postavljena pitanja služe kao primjer i trebala bi biti prilagođena slučaju koji se razmatra.

Dimenzija političkih pitanja		Odgovori	
Koji se problem treba riješiti?	Opasnost povećanja javnog duga u vrijeme gospodarske recesije		
Tko je uključen? Koje ciljeve ili interese uključene strane zastupaju?	Lokalni političari: izbjegavanje kredita smanjenjem javne potrošnje Obitelji s niskim dohotkom: nastavak pomoći za obitelji kojima je potrebna		
Koja su ljudska prava u pitanju?	Jednakost i nediskriminacija Pravo na obrazovanje Pravo na socijalnu sigurnost		
Koja su Rješenja predložena ili se raspravljaju da bi se riješio problem?	Smanjivanje ili ukidanje pomoći za prijevoz školskim autobusom		
Dimenzija političkog odlučivanja			
Tko sudjeluje u procesu odlučivanja?	Političari	Medijski komentatori	Obitelji
Tko se slaže ili ne slaže međusobno?	Suglasnost u predlaganju rezova na obiteljske pomoći		Suprotstavljanje rezovima
Koliko mogu različiti sudionici utjecati na konačnu odluku?	Izravan pristup članovima lokalne uprave		Mogu pronaći podršku među sugrađanima i u medijima
Tko ima veću, a tko manju moć?	Ovisi. Priča ne daje odgovor na ovo pitanje		
Tko ima veće ili manje šanse za stvaranje većine?	Političari mogu prilično jednostavno pronaći većinu u parlamentu. No, ako je odluka nepopularna, mogli bi izgubiti podršku na sljedećim izborima i stoga trebaju biti pažljivi.		
Institucionalna dimenzija (okvir)			
Koja su ključna načela iz Ustava ili zakonodavstva relevantna ili se primjenjuju?	Sustav provjera i ravnoteža, vladavina prava, socijalna sigurnost, sloboda medija, sloboda izražavanja (roditelji)		
Koji su relevantni međunarodni i/ili regionalni Standardi u području ljudskih prava?	Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948.), Europska konvencija o ljudskim pravima (1950.), Konvencija o pravima djeteta (1989.)		
Koje su političke institucije uključene i koja je njihova moć u odlučivanju?	Gradsko/općinsko vijeće kao zakonodavac		
Koji se zakoni i pravna načela trebaju primijeniti?	Priča ne daje tu informaciju, no ovo je standardno pitanje koje uvijek treba biti uključeno		

Kako ova analiza podržava odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava?

Strukturirana i sustavna analiza političkog pitanja pomaže nastavniku u pripremi nastave demokratskog građanstva i ljudskih prava, a učenicima u razumijevanju politike.

Nastavnik:

- treba odlučiti hoće li se fokusirati na samo jednu dimenziju koristeći priču poput ove u cilju ukazivanja na funkcioniranje političkih institucija, političko odlučivanje ili odgovore na pitanje što je politička tema i kako se može riješiti;
- može iskoristiti ovu priču kao igru odlučivanja u kojoj učenici igraju različite uloge i pregovaraju o rješenju;
- razvija vještinu prepoznavanja odgovarajućih materijala o aktualnim temama u medijima.

Učenici:

- razvijaju kompetencije razumijevanja i izbora informacija o političkim temama, procesima odlučivanja i političkim institucijama;
- uče postavljati pitanja koja usmjeravaju njihovu analizu;
- uče se baviti složenim temama fokusirajući se na pojedine dijelove i analizirajući ih iz različitih perspektiva.

Razumijevanje politike

Radni materijal 2: Kako mogu podržati svoje učenike u prosuđivanju političkih tema?

Glavni je cilj odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava je omogućiti učenicima sudjelovanje u njihovoj zajednici i u politici. Da bi aktivno djelovali na taj način učenici trebaju znati što žele postići jer su ciljevi i strategije političke participacije zasnovani na analizi i procjeni.

Slijedom toga, kako mogu nastavnici odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava podržati svoje učenike u procjeni političkih tema? Učenici neprestano emocionalno ili intuitivno prosuđuju teme i odluke. No, kako mogu razviti studiozniji pristup političkom prosuđivanju?

Koji su odgovarajući kriteriji za političko prosuđivanje?

Ista (prethodno prikazana) priča se koristi kao primjer za demonstriranje kako se kriteriji političkog prosuđivanja mogu suprotstavljati ili balansirati. Koristeći istu priču dva radna materijala pokazuju kako se politička tema može proučavati iz različitih kutova. Političko se prosuđivanje usmjerava na dimenziju političkih tema (vidi prethodni Radni materijal) analizirajući je detaljnije.

Primjer slučaja

Gradić u ruralnom području ima školu koju pohađaju ne samo učenici iz tog gradića, već i učenici koji žive do 20 km udaljenosti. Oni koriste prijevoz autobusom od svojih domova do škole. Lokalna uprava pomaže obiteljima s nižim dohotkom, posebice ako imaju dvoje ili više djece u školi. Obitelji dobivaju nižu cijenu karte. Njima je karta subvencionirana od 25% do 75%.

Gospodarska kriza prouzročila je značajan pad poreznih prihoda. Predstavnici lokalne uprave sada raspravljaju o smanjivanju potrošnje da bi se što je više moguće izbjeglo financiranje uzimanjem kredita. Neki su utjecajni političari i komentatori predložili smanjivanje pomoći za autobusni prijevoz učenika ili čak potpuno ukidanje iste. Njihov je stav da su rezovi u potrošnji značajni i da su istovremeno usmjereni na obitelji koje bi minimalno osjetile razliku. No, mnogi se roditelji ne slažu s tim mišljenjem i ne žele promjenu sustava pomoći za obitelji.

Ova je priča izmišljena, no vjerojatno prilično uobičajena za rasprave o smanjivanju javne potrošnje u doba recesije. Kako se ovaj problem treba sagledati?

Lokalna uprava treba pokušati ostvariti dva istovremeno teško ostvariva cilja.

1. Obitelji s niskim dohotkom trebaju pomoć što ukazuje da je određeni dio proračuna rezerviran za olakšice za obitelji.
2. Uprava treba riješiti problem opadajućih poreznih prihoda u vrijeme recesije, a time se javlja pitanje u kojoj mjeri potrošnja, uključujući obiteljske olakšice, treba biti smanjena.

Navedeni ciljevi su u neskladu budući da se njihovo ostvarenje međusobno isključuje. Dok prvi zahtijeva potrošnju, drugi zahtijeva štednju. Financiranje zaduživanjem kao mogući izlaz ima ozbiljne neželjene posljedice. Pruža kratkotrajno olakšanje, no otplaćivanje kamata i glavnice u pravilu stavlja teret na javne financije. Osim toga, financiranje zaduživanjem može doprinijeti inflaciji.

Dva osnovna kriterija za prosuđivanje političkih odluka

U demokratskoj državi mogućnosti odlučivanja procjenjuju ne samo politički lideri nego i građani. Samo u takvom uređenju građani mogu podržati ili se suprotstaviti odlukama vladajućih.

Političko prosuđivanje možemo zamisliti kao proces konstruktivističkog razmišljanja koji nalikuje raspravi sa samim sobom. Različiti govornici unutar nas samih predlažu različite vrijednosti ili načela koja dovode do različitih odluka. Pojedinaac je poput suca koji sluša sve govornike, važe i prioritizira njihove argumente i onda donosi presudu koja otvara put aktivnom djelovanju. Idealnu raspravu unutar nas samih o političkoj temi obiteljskih povlastica možemo zamisliti na sljedeći način.

Prvi govornik

Naša je zajednica posvećena ljudskim pravima i integrirala je mnoga ljudska prava u naš ustav. Ona uključuju pravo na obrazovanje³⁰ i odgovarajući životni standard.³¹ Obitelji ponajviše uživaju zaštitu države. Obitelji služe društvu kao cjelini kroz preuzimanje odgovornosti za odgajanje mladih generacija. Stoga smo obavezni skrbiti osobito o obiteljima s niskim dohotkom. Slijedom toga zahtijevam da se olakšice za školski autobus ne mijenjaju.

Drugi govornik

Preuzimanje odgovornosti za zajednicu znači da trebamo utvrditi probleme i opasnosti koje nam prijete i osigurati njihovo rješavanje. U srednjem roku ne možemo potrošiti više no što zarađujemo. Ako nam porezni prihodi padaju, isto se treba dogoditi i s našom potrošnjom. Činimo obiteljima uslugu ako financiramo njihove olakšice uzimanjem kredita. No, svi će oni, posebice njihova djeca, trebati otplatiti svoj dio uvećan za kamate. Učinkovito rješenje našeg financijskog problema poslužiti će svima. Stoga zahtijevam smanjivanje potrošnje do razine koja omogućava izbjegavanje kredita i tražim da i obitelji daju svoj doprinos.

Više govornika može preuzeti „unutarnju govornicu“ izražavajući daljnja stajališta. Treći govornik može na primjer razmotriti željeni i neželjeni dugoročni utjecaj odluke na održivost. Koji je utjecaj na planet, interese i životne uvjete sljedeće generacije, na gospodarski rast ili na društvene skupine na dnu socijalne ljestvice?

Dvije osnovne perspektive političkog prosuđivanja

Prva su se dva govornika zalagala za različita razumijevanja odgovornosti. Definicija odgovornosti prvog govornika bila je normativna, zasnovana na sustavu vrijednosti ljudskih prava. Siromaštvo predstavlja ozbiljno narušavanje ljudskog dostojanstva i stoga država ne smije smanjiti potporu obiteljima s niskim dohotkom. Definicija odgovornosti drugog govornika nije bila zasnovana na vrijednostima već na namjeri. Potrebno je učinkovito rješenje hitnog problema i tabui koji odvlače pažnju od prioriteta nisu prihvatljivi.

Razmatrajući dugoročne posljedice odluke treći se govornik bavi aspektima koje su naveli prethodna dva govornika.

Jednostavno rečeno, ljudi žele da ih vlast tretira humano i da imaju pravo glasa o vođenju zemlje (prvi govornik), a žele i učinkovito i kvalitetno vladanje (drugi govornik).

Rasprave mogu dovesti u slijepu ulicu ako se govornici oslanjaju na različite referentne točke kao što su vrijednosti i svrha. Oba su gledišta opravdana na svoj način no teško se mogu sastati ako se ne povežu prosudbom.

Političko prosuđivanje u nastavi odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava

U školi učenici primijenjuju svoja prava na slobodu misli i uvjerenja.³² Stoga su učenici koji su pažljivo saslušali svoju „unutarnju raspravu“ slobodni u odlučivanju. Nastavnik ne bi trebao intervenirati kao sljedeći govornik u tom procesu procjenjivanja i time navoditi učenikovo mišljenje na „ispravnu“ odluku;³³ u demokratskoj politici nitko nema apsolutne standarde prosuđivanja u cilju definiranja ispravne odluke. Osobito nastavnik ne bi trebao trebalizirati ili siliti učenike da aktivno djeluju na određeni način ili da djeluju uopće. Ta je odluka na učenicima, ne na nastavniku.

³⁰ Protokol Europske konvencije o ljudskim pravima (20. ožujka 1952.), Članak 2.

³¹ Opća deklaracija o ljudskim pravima (10. prosinca 1948.), Članak 25.

³² Konvencija o pravima djeteta (20. studenog 1989.), Članci 13, 14; Europska konvencija o ljudskim pravima (4. studenog 1950.), Članci 9, 10

³³ Vidi Radni materijal o profesionalnoj etici nastavnika GOO-a u ovom priručniku.

Učenici su dakle slobodni u svojem izboru kriterija. Trebali bi ih biti svjesni kada izražavaju svoju političku procjenu. To je velik korak unaprijed u usporedbi s prosudbama zasnovanim na emocijama ili intuiciji (“dobro” ili “loše”). Na naprednijoj razini mogu dati razloge za svoj izbor kriterija.

U svakom slučaju učenici trebaju shvatiti da se u politici odluke trebaju donijeti, te da je i sam čin nedonošenja odluke zapravo također odlučivanje. Stoga nije dovoljno da učenici slušaju svoju unutarnju raspravu i otpuste svoje govornike bez samog finaliziranja odluke. Kod razmatranja suprotstavljenih ciljeva učenici u osnovi trebaju:

- odlučiti se za prioritete, odnosno odlučiti zadržavaju li obiteljske olakšice ili usvajaju politiku rezanja javne potrošnje;
- pronaći kompromis: u ovom slučaju to bi značilo blaže rezove obiteljskih olakšica i umjerena kreditna potrošnja; pažljivije promišljanje o načinu trošenja smanjenog proračuna na način da oni koji najviše trebaju i dalje dobiju pomoć. Ti tehnički detalji daju novi značaj u svjetlu ljudskih prava.

Različite metode, no ne i sve, podržavaju učenike u pažljivom promišljanju pitanja političkog prosuđivanja. To uključuje:

- plenarne rasprave – kritičko promišljanje, rasprave i pregovaranje
- pisani radovi uz povratne informacije nastavnika
- iskustveno učenje nakon kojega slijedi izvještavanje i rasprava

Teme koje nastavnik izabere trebale bi omogućiti uvjerljiv izbor kontroverznih stavova i biti u domeni učenika, odnosno ne pretjerano komplicirane. Aktualne teme bude interes učenika, no zahtjevnije su jer su i nastavnici i učenici u njima istraživači.